

Proces standardizacije hrvatskoga jezika i značajan utjecaj Andrije Kačića Miošića na jezik i kulturu tog doba

Lovrić, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:778133>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-07-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Lorena Lovrić

**Proces standardizacije hrvatskoga jezika i
značajan utjecaj Andrije Kačića Miošića na
jezik i kulturu toga doba**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lorena Lovrić
Matični broj: 0009073607

Proces standardizacije hrvatskog jezika i značajan
utjecaj Andrije Kačića Miošića na jezik i kulturu
toga doba

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Borana Morić-Mohorovičić

Rijeka, 1. rujna 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom _____.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. BIOGRAFIJA	2
2. STANDARDIZACIJA	4
2.1. POJAM STANDARDA	4
2.2. PERIODIZACIJA HRVATSKE JEZIČNE POVIJESTI (DALIBOR BROZOVIĆ I BRANKA TAFRA).....	6
2.3. ŠTOKAVSKO NARJEČJE.....	10
2.3.1. ANDRIJA KAČIĆ MIOŠIĆ U KONTEKSTU ŠTOKAVSKOGA NARJEČJA 11	
3. INTERPRETACIJA DJELA ANDRIJE KAČIĆA MIOŠIĆA	15
3.1. DATIV, LOKATIV I INSTRUMENTAL.....	20
3.2. NJEGOV ZNAČAJ U OKVIRU JUŽNOSLAVENSKIH NARODA	21
4. ZAKLJUČAK	23
5. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	25
6. LITERATURA.....	26

1. UVOD:

Glavni predmet ovog rada je fra Andrija Kačić Miošić i njegov značaj za hrvatski jezik. Utjecajan profesor filozofije i teologije i pisac proznih i pjesničkih tekstova. Djelovao je u 18. stoljeću kada se događaju velike promjene po pitanju standardizacije hrvatskoga jezika što je i ujedno jedna od obuhvaćenih tema u ovom radu. Uz obrađen pojam standardnog jezika i štokavskoga narječja usporedila sam i različite periodizacije povijesti hrvatskoga književnoga jezika prema Daliboru Brozoviću i Branki Tafri.

Upravo je njegovo najpoznatije i najznačajnije djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* jedna od neiscrpnih tema o kojoj se već stoljećima piše. Kačić je tim djelom nametno model književnog stvaranja koji se pokazao iznimno produktivan povezujući dopreporodno i preporodno doba pokazujući ostvarenu razinu naše jezične homogenosti. Pokušat ću to oprimjeriti i interpretirati iz određenih dijelova *Razgovora ugodnog naroda slovinskog*.

Važan utjecaj i doprinos za hrvatski jezik imao je i Kačićev prethodnik jezikoslovac Bartol Kašić na čijim djelima Kačić njeguje svoj jezik i stil. Stoga slijedi usporedba dvaju jezikoslovaca i njihove fonološke norme. Na samom kraju istaknula bih još Kačićev utjecaj u okviru južnoslavenskih naroda i zaključila ovaj rad.

1.1.BIOGRAFIJA

Fra Andrija Kačić Miošić rodio se 1704. u Bristu, u obitelji Bartula Miošića. U zaostroškom je franjevačkom samostanu završio temeljnu školsku naobrazbu. Nakon toga 10. ožujka 1720. u istom je samostanu stupio u franjevački red i počeo godinu kušnje (novicijat). Potom započinje njegovo visokoškolsko obrazovanje: studij filozofije i teologije. U Šibeniku je 22. svibnja 1728. zaređen za svećenika. Zatim ga 20. svibnja 1730. starješinstvo provincija postavlja za lektora filozofije u Zaostrogu. Predavao je u Šibeniku kao *lector generalis* deset godina, od 1735. do 1745, i time postigao „*učastbu jubilarnog lektora*“.¹ Nakon petnaestogodišnje profesorske službe 1745. odlazi u samostan Sumartin na Braču, gdje je od 1747. do 1749. bio gvardijan. Posljednje desetljeće života proveo je u samostanu u Zaostrogu. Pred kraj života, u jednoj dobrotovornoj akciji, dok se vraćao s Neretve čamcem, ledena je kiša narušila njegovo inače krhko zdravlje. Od toga je dobio upalu pluća i nakon kraćeg bolovanja umro 14. prosinca 1760.²

Bio je uzoran redovnik i svećenik, generalni lektor (sveučilišni profesor) filozofije i teologije, pisac proznih, filozofskih, bogoslovskih i pjesničkih tekstova na latinskom, talijanskom i hrvatskom, narodni prosvjetitelj, graditelj samostana u Sumartinu i jedan od tvoraca hrvatskog jezičnog standarda (štokavske ikavice). Pjesnik koji je prvi od naših preveden na strane jezike (postoje prijevodi na 13 raznih jezika), književnik koji je utjecao na europski romantizam, posebno na Češki narodni preporod i bugarsku historiografiju i koji je u svome hrvatskom narodu imao veći utjecaj i značenje od bilo kojeg drugog pisca.³

Fra Andrija je sebe skromno nazivao „Starcem Milovanom“.⁴ „Bio je učen i utjecajan fratar, istaknut na teološkom i filozofskom području i pisanim djelom i nastavnim radom, poznat i priznat i u pastoralu kao i u drugim zadaćama koje su mu pripadale i kojih se prihvaćao

¹ Botica 2003, str. 13.

² Botica 2003, str. 13-17.

³ Botica 2003, str. 13-17.

⁴ U *Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga* on sebe prikazuje kao narodnog pjevača i naziva se „Starcem Milovanom“ (iz predgovora *Pripoljubljenom štiocu*) što znači da se upravo iza toga nadimka krije sam autor djela koji se obraća čitatelju.

dosljedan sedamstoljetne franjevačke djelatnosti Bosne Srebrene i svojih prethodnika poput Matije Divkovića, Pavla Posilovića, Ivana Bandulavića te Grabovca⁵ koji ga je osobito dirnuo vatrom domoljublja, povijesnom istinom u pjesmi suobličenom, kao i prosvjetiteljstvom, imanentnim svojstvom svog djela, ali da ne bi *Razgovora ugodnoga naroda slovinskoga* kojim je nadvisio sve ove pobrojane značajnike duha, on bi ostao upamćen po svom svećeničkom angažmanu i po spisateljskom ostvarenju, i to kao jedan u nizu i na istoj razini onih koji su mu prethodili.“⁶ No, njegov život i djelo ostavili su velikog utjecaja na našu domovinu. Pokazao se kao uzorni djelatnik kršćanskog karitasa. „Njegovo djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* doživio je preko 70 izdanja i postao poslije Biblije najčitanija knjiga u hrvatskom narodu, tako je to djelo narod zbog važnosti nazvao „Pismaricom“, jer su sve druge zbirke *pisama* doista dobre i vrijedne, ali je fra Andrijino djelo nad svima njima i stoga zaslužuje taj naziv.“⁷

Kačić je za života napisao i otisnuo tri djela. Za vrijeme svoje profesorske službe napisao je cijeli „cursus philosophicus“ (filozofski tečaj), ali je uspio tiskati tek prvi dio pod naslovom *Elementa peripatethica*, Mleci 1752. 1760. izdaje djelo *Korabljica* koje je sastavljeno od dvaju djelova, u prvom dijelu prepričana je povijest Starog zavjeta, a u drugome dijelu novozavjetna.⁸ „Ostao je vezan za stariju historiografsku obradu svjetske povijesti, mada je napustio srednjovjekovnu podjelu povijesti na šest klišeiziranih razdoblja.“⁹ Spomenuto djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* do 19. stoljeća postalo je najveće hrvatsko štamparsko

⁵ Fra Matija Divković bosanski franjevac, prvi izdao knjigu na hrvatskom narodnom jeziku i prema tomu utemeljitelj hrvatske književnosti na pučkom jeziku u Bosni i Hercegovini. Djelovao je u duhu obnove Katoličke Crkve.

Pavao Posilović franjevac koji se nakon studija filozofije i teologije vraća franjevačku provinciju Bosnu Srebreu, kasnije je boravio u Slavoniji i napisao je dvije knjige na bosančici.

Ivan Bandulavić prvi bosanski franjevac koji je svoja djela tiskao latinicom i na hrvatskom jeziku.

Filip Grabovac je hrvatski franjevac koji je pisao poučnu prozu nereligioznog sadržaja. Njegov književni prvijenac, talijanskoga naslova, *Esortazione amorosa* iz 1729. godine bio je prvi letak na hrvatskome jeziku.

⁶ FRANJEVCI SVOM BRATU FRA ANDRIJI KAČIĆU, Kalendar slavlja 300. obljetnice rođenja i sv. Krštenja

⁷ FRANJEVCI SVOM BRATU FRA ANDRIJI KAČIĆU, Kalendar slavlja 300. obljetnice rođenja i sv. Krštenja fra Andrije Kačića Miošića (1704. – 17. travnja – 2004.), Split 2004.

⁸ Botica 2003, str. 24.

⁹ Botica 2003, str. 24.

pjesničko djelo svjetovnoga sadržaja, pjesmarica od preko dvadeset tisuća stihova, postaje najdraža i najčitanija knjiga na hrvatskom jeziku.¹⁰

2. STANDARDIZACIJA

„Svaka je nacionalna književnost karakterizirana svojim jezičnim izrazom koji je medij njezina izraza, ali ta jezična značajka nije jednoznačna što znači da književnost ne mora biti homogena, jedinstvena pojava kakvu treba izražavati u samo jednom idiomu.“¹¹ „Jezik je materijalni nositelj književnosti i svaka je literatura bitno određena svojom specifičnom jezičnom situacijom.“¹² Hrvatska je književnost također određena svojom jezičnom situacijom, u svim njezinim povijesnim promjenama, pod tim se misli na utjecaj hrvatskih latinista, crkvenoslavenskog nasljeđa, na hrvatski narodni preporod koji je imao izazito jezično značenje te na tronarječnu dimenziju koja se mijenjala tijekom stoljeća. Stoga možemo reći da su veoma složeni putevi jezične standardizacije.¹³

2.1. POJAM STANDARDA

„Egzistencija jednog standardnog jezika računa se otkada on postoji kao pismeni jezik, sa svojom današnjom supstancijom i strukturom, uz evolucioni razvoj i otkada se u njemu izgrađuje iznadregionalna norma.“¹⁴ „Za definiciju standardnog jezika bitno je da je on autonoman vid jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom koji je dotada funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije.“¹⁵ „Razumije se da standardni jezik ne može nastati nego na nekakvoj organskoj jezičnoj podlozi, on mora od kakva dijalekta pozajimiti glasove, naglaske, oblike, osnovna sintaktička

¹⁰ Botica 2003, str. 117.

¹¹ Brozović 2008, str. 15.

¹² Brozović 2008, str. 15.

¹³ Brozović 2008, str. 16.

¹⁴ Brozović 2008, str. 25.

¹⁵ Brozović 2008, str. 26.

i tvorbeni pravila, osnovni leksički fond.“¹⁶ Sve te elemente zajedno zvat ćemo dijalekatnom osnovicom standardnog jezika. Oni su jedino što standardni jezik ima zajedničko s organskim idiomima, s onima kojima operira genetska lingvistika.¹⁷ „Ali ti elementi nisu ono čime standardni jezik postaje ono što jest, njemu je potrebna i civilizacijsko-jezična nadgradnja, tj. norma, pismo, grafija, pravopis, intelektualni rječnik, stručna terminologija, funkcionalni stilovi, polivalentna frazeologija, struktura rečeničnog perioda, nove jezične navike, itd., itd.“¹⁸

„Čisto jezična fizionomija u hrvatskoj varijanti standardne novoštokavštine karakterizira se:

- a) zapadnijom nijansom novoštokavske dijalekatske osnovice standarda, temeljenom u prvom redu na ikavskim i zapadnijim ijekavskim novoštokavskim govorima, i
- b) stanovitim blagim kajkavskim i čakavskim utjecajima, ili bar stanovitom sklonosti onim oblicima u (novo)štokavskim dubletama koji su ujedno bliži tim dvama narječjima. U tom je pogledu odlučnu ulogu odigrala već spominjana tronarječja dimenzija hrvatske književnosti. Što se tiče civilizacijsko-jezične nadgradnje, hrvatska varijanta standardne novoštokavštine odlikuje se sljedećim značajkama:
- c) tradicionalnim intelektualno-jezičnim naslijeđem starije, predstandardne pismenosti, i
- d) vlastitim procesom standardizacije.“¹⁹

„Hrvatska varijanta standardne novoštokavštine postoji i funkcionira kao svaki drugi razvijeni standardni idiom, ima svoje uporabne sfere kao svaki polivalentni jezični standard, ostvaruje se na različitim funkcionalno-stilskim razinama, posjeduje tzv. ekastičnu stabilnost svoje uporabne norme.“²⁰

¹⁶ Brozović 2008, str. 26.

¹⁷ Genetska lingvistika proučava srodničke odnose među idiomima, to jest među jezicima i među dijalektima. Ona obuhvaća povijesno-poredbeno jezikoslovlje i dijalektologiju. <https://hrcak.srce.hr/23944> (pristupano 7.9.2018.)

¹⁸ Brozović 2008, str. 26.

¹⁹ Brozović 2008, str. 31 i 32.

²⁰ Brozović 2008, str. 32.

Ako se o književnom jeziku može govoriti već od pojave prvih pisanih spomenika, opravdano je pitanje otkad se može govoriti o standardnom jeziku? „Sociolingvistički gledano taj se naziv treba vezati uz četrdesete godine 19. stoljeća, dakle uz kodifikaciju i obvezu upotrebe barem u dijelu javne komunikacije. Vrijeme je to *Osnove slovnice* Vjekoslava Babukića iz 1836, osnivanja prve katedre za hrvatski jezik 1846, proglašenja hrvatskoga jezika službenim 1847. godine.“²¹ Iako je standardizacija počela s pojavom prve gramatike²² završna obilježja standardnosti hrvatski jezik upravo dobiva tih godina „Na kraju 19. stoljeća kodifikacijom se učvršćuje novoštokavska norma i fonološki pravopis, ali ništa novo što već prije nije bilo u jeziku hrvatske književnosti, samo je ovaj put norma dosljedna, barem u službenoj upotrebi jezika.“²³

2.2.PERIODIZACIJA HRVATSKE JEZIČNE POVIJESTI (DALIBOR BROZOVIĆ I BRANKA TAFRA)

„Obuhvatimo li naime pismene jezike i standardni jezik u Hrvata zajedničkim ne strogo terminološkim nazivom „hrvatski književni jezik“, onda njegovu povijest možemo podijeliti na šest razdoblja, neka od njih i na više faza. Tad će ne Preporod već polovica 18. stoljeća predstavljati po mnogočemu najvažniju graničnu točku – to je razmeđe između prvih triju razdoblja, tj. predstandardnih, i drugih triju razdoblja, u kojima se postepeno izgradio današnji hrvatski jezični standard.“²⁴

Taj povijesni tijek on prikazuje ovako:

a) Predstandardna razdoblja

1. razdoblje (razvoj od prihvaćanja glagoljice u 9/10. stoljeću pa sve do konca 15. stoljeća, prevlast čakavštine u pismenosti i jak utjecaj hrvatskokrkvenoslavenskog jezika)

²¹ Tafra 2012, str. 429.

²² Gramatiku *Institutiones linguae Illyricae* (Osnove ilirskoga jezika) napisao je Kašić 1604. kao mladi učitelj gramatike u isusovačkome Rimskom kolegiju, a po naredbi generala reda Kladija Aquavive. <http://ihjj.hr/iz-povijesti/bartol-kasic-institutiones-linguae-illyricae/12/> (pristupano 8.9.2018.)

²³ Tafra 2012, str. 429.

²⁴ Brozović 2008, str. 33.

2. razdoblje (nastanak i razvoj pokrajinskih književnosti u 16. stoljeću, ravnoteža čakavskog, štokavskog i kajkavskog narječja u pismenosti)
3. razdoblje (evolucija i umnažanje broja hrvatskih pokrajinskih književnosti i pokrajinskih pismenih jezika u 17. stoljeću i u prvoj polovici 18. stoljeća, prevlast štokavštine u jugoistočnom hrvatskom kompleksu i nazadovanje čakavštine i zapadne ćirilice)

b) Razdoblja razvoja jezičnog standarda

4. razdoblje (ikavska i ijekavska novoštokavština kao jedini pismeni jezik na jugoistočnom kompleksu u 2. polovici 18. stoljeća i u prvim desetljećima 19. stoljeća, počeci standardizacije)
5. razdoblje (hrvatski narodni preporod i razvoj do konca 19. stoljeća, napredak novoštokavskog standarda kao jedinoga hrvatskoga standardnog jezika, pobjeda fonološkog pravopisa na razmeđu 19. i 20. stoljeća)
6. razdoblje (razvoj u 20. stoljeću: konsolidacija standarda, prevladavanje shvaćanja o potrebi stabilne hrvatske novoštokavske norme sredinom šezdesetih godina)²⁵

Dugo godina nakon toga 2011. Branka Tafra i Petra Košutar na neki način se suprotstavljaju ovoj podjeli i objavljuju članak pod nazivom: „Nova periodizacija povijesti hrvatskoga književnoga jezika“

Njihova podjela glasi ovako:

1. Od prvih pisanih spomenika do kraja 15. stoljeća – kameni temeljci hrvatske književnojezične pismenosti
2. 16. stoljeće – zrelo književno doba, pluralizam književnih jezika, protestantski pokušaj stvaranja općeg jezika
3. 17. stoljeće – počeci hrvatskoga jezikoslovlja i počeci normiranja, a s njim i počeci standardizacije
4. 18. stoljeće – širenje polifunkcionalnosti književnoga štokavskoga i kajkavskoga jezika i normiranje pravopisa
5. 19. stoljeće – vrijeme kodifikacije

²⁵ Brozović 2008, str. 34.

6. 20. stoljeće – stoljeće konvergencije i divergencije

7. Na razmeđi tisućljeća- vrijeme samostalnosti i globalizacije

Branka Tafra i Petra Košutar navode kako je nedosljednost ove periodizacije to što je srednjovjekovlje uzeto kao jedno razdoblje iako obuhvaća nekoliko stoljeća, ali pravi razlog je u činjenici što je Hercigonja (2006) napravio njegovu periodizaciju u knjizi *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*. Ta je knjiga dvostruki kroatistički temelj. „S jedne strane po istraženosti i opisu početaka hrvatske pismenosti nezaobilazno je polazište svih povijesnih pregleda. S druge strane, bez nje je nemoguće razumijeti povijest hrvatskog književnog jezika.“²⁶

U šesnaestom stoljeću hrvatsku jezičnu povijest obilježava dijalektna raznolikosti i raznolikost književnih stilizacija na sva tri narječja, ali i pokušaj da se stvori naddijalektni kulturni idiom. U sedamnaestom su stoljeću pisci postali svjesni dijalektne raznolikosti i štokavske teritorijalne proširenosti. Polovica osamnaestog stoljeća u mnogih je europskih naroda, pa i slavenskih, granica donacionalnih i nacionalnih razdoblja kada se mnogi jezici u Europi počinju standardizirati kao općenacionalni, pa je i to važan razlog zašto je ona i Brozoviću glavna razdjelnica. „Činjenica je da se kajkavski književni jezik počinje tada standardizirati jer dobiva uz dva velika rječnika, Belostenčev i Jambrešićev, i svoje prve gramatike, ali štokavski samo širi svoju polifunkcionalnost i nadregionalnost.“²⁷ Devetnaesto će stoljeće donijeti sa sobom kodifikaciju već izgrađenog jezika i još više proširiti njegovu upotrebu, a na kraju i stabilizaciju norme. Dvadeseto je stoljeće vrijeme negiranja hrvatskoga jezika, ali i vrijeme kada njegove određene posebnosti dolaze do izražaja.²⁸

U kroatistici prevladava periodizacija hrvatskoga književnoga jezika Dalibora Brozovića dok ovaj rad preispituje standardološke terminološke dvojbe u kroatistici i periodizacijske kriterije te predlaže novu periodizaciju povijesti hrvatskoga književnoga jezika.

²⁶ Tafra 2012, str. 426.

²⁷ Tafra 2012, str. 427

²⁸ Tafra 2012, str. 427.

Nazivi književni i standardni jezik u kroatistici se upotrebljavaju kao istoznačnice i kao raznoznačnice za njih književni i standardni jezik nisu istoznačnice, ali unatoč tome razmatraju samo jednu povijest. Brozovićeva knjiga iz 2008. godine nosi naslov *Povijest hrvatskoga književnog i standardnog jezika* i taj naslov ne daje jednoznačan odgovor jer se može tumačiti kao jedna ili dvije povijesti, a znamo da je tu riječ o jednoj povijesti koja je podijeljena na šest razdoblja.

Pozivajući se na tu podjelu, kroatisti prave terminološku, ali i pojmovnu zbrku. Ako su prva tri razdoblja predstandardna, nameće se zaključak da su druga tri standardna, a Brozović ih tako ne naziva. "Iz te i takve podjele dalo bi se iščitati da su predstandardna razdoblja zapravo književnojezična, a ona druga tri označena kao „razvoj jezičnog standarda“ odnosila bi se na povijest standardnog jezika, pogotovo ako se Brozovićeva formulacija „razvoj jezičnog standarda“ shvati kao postojanje standardnog jezika koji se razvija s obzirom na to da je on kao dinamična kategorija s vremenom podložan razvoju i promjenama, a ne shvati kao proces nastajanja standardnog jezika, kao standardizacija, dakle standardni jezik u nastajanju."²⁹

Potreban je jednoznačan odgovor jer nikako nije isto je li polovica 18. stoljeća početak standardizacije ili prvo razdoblje standardnog jezika. To se pitanje u kroatistici jednostavno nije postavljalo premda one navode kako se svi pozivaju na Brozovića. Upravo zbog pomicanja granice ranije od polovice 18. stoljeća važno je odgovoriti na pitanje odnosi li se ta granica na početak standardizacije ili na početak standardnog jezika. „Ako se standardizacija ne shvaća kao proces izgrađivanja i nastajanja standardnog jezika, ako se to jasno ne kaže, tada se može tvrditi da Hrvati od Kašića imaju standardni jezik, što bi bilo znanstveno sasvim neutemeljeno."³⁰

Prema Brozoviću o standardnom se jeziku u današnjem značenju toga naziva može govoriti tek u šestom razdoblju koje počinje s 20. stoljećem. Ovim radom se osporava Brozovićeva periodizacija povijesti, opisu pojedinog razdoblja nema se što dodati ni oduzeti, samo se primjenjuje drugi pristup periodizaciji književnog jezika. Pritom nema podjele na

²⁹ Tafra 2012, str. 416.

³⁰ Tafra 2012, str. 416.

predstandardna i standardna razdoblja, nema zapravo povlačenja granica već je ovdje riječ o razvojnem putu.³¹

„Razlikuju se standardni i književni jezik, ali govori se o povijesti književnog jezika jer je standardni jezik rezultat kultiviranja i ujednačavanja književnoga jezika, njegov najrazvijeniji oblik koji je kodificiran i namijenjen javnoj komunikaciji.“³² Budući da je današnji standardni jezik temeljen na novoštokavštini, važno je naglasiti da već u Kašićevoj gramatici, premda je čakavsko-štokavska, nalazimo novoštokavske oblike i da će se dalje nalaziti u svim gramatikama.

Granice u periodizaciji bilo koje povijesti ne mogu biti oštre jer se razdoblja, kao što znamo vrlo često preklapaju. Stoga se ova periodizacija može smatrati tek pomagalom za lakše praćenje povijesti hrvatskoga književnoga jezika. U takvoj periodizaciji nema potrebe za dijeljenjem povijesti na predstandardna i standardna razdoblja kao u dosadašnjim razredbama jer se hrvatski jezik promatra u neprekinutoj okomici na kojoj se on izgrađivao. Budući da je standardizacija proces i da je svako razdoblje u nj ugradilo ponešto, povijest se gleda kao cjelina.³³

2.3.ŠTOKAVSKO NARJEČJE

„S dijalektološkog stanovništva imamo na prostoru hrvatskosrpskog dijasistema prvobitno pet osnovnih narječja: kajkavsko, čakavsko, zapadnoštokavsko, istočnoštokavsko i prototorlačko.“³⁴ Od prijelaza u 13. stoljeće do 15. stoljeća nastupa razvoj obiju štokavština. Oko 15. stoljeća nastaju u jugozapadnim istočnoštokavskim i jugoistočnim zapadnoštokavskim dijalektima tzv. novoštokavske inovacije. Kao rezultat dobili smo novoštokavizirane dijalekte, istočnoštokavskoga i zapadnoštokavskog podrijetla. Dijalektima

³¹ Tafra 2012, str. 416.

³² Tafra 2012, str. 418.

³³ Tafra 2012, str. 429.

³⁴ Tafra 2012, str. 429.

štokavskog narječja služe se i drugi južnoslavenski narodi (Srbi, Crnogorci, bosanskohercegovački muslimani) što znači da štokavsko narječje zauzima apsolutno najveći dio etničkog teritorija.³⁵

U današnjem štokavskom narječju nalazimo tri tipa dijalekata: novoštokavske dijalekte bez obzira na podrijetlo i nenovoštokavske dijalekte zapadnoštokavskog i istočnoštokavskog podrijetla. Tri se novoštokavska dijalekta najuočljivije razlikuju po refleksu starog jata i zato ih možemo zvati ikavskim, ijekavskim i ekavskim novoštokavskim dijalektom. Dijeli se na sedam dijalekata, a Hrvati upotrebljavaju samo četiri od njih. Pri tom se slavonskim dijalektom služe samo Hrvati, novoštokavski ikavski upotrebljavaju pretežno Hrvati, ali i znatan dio Muslimana.³⁶

Pod suvremenom standardnom novoštokavštinom se misli na zajednički opći model standardnoga jezika u Hrvata, bosanskohercegovačkih Muslimana, Crnogoraca i Srba. Njima je zajednička novoštokavska dijalekatska osnovica, a nadgradnja se u svakoj formirala posebno.³⁷

U 17. stoljeću pisci su postali svjesni štokavske teritorijalne proširenosti. Upravo je proširenost štokavštine uzima kao glavni razlog zašto se čakavac Bartol Kašić, i ne samo on opredjeljuje za štokavštinu. Zapravo je odlučujući bio status štokavskoga književnoga jezika. On je bio pretežan i prestižan, dok čakavski književni jezik nema više nikakva izgleda jer je čakavskih pisaca sve manje, a kajkavski je književni jezik tek na početku svoga razvoja. Tako se štokavski književni jezik, izgrađen na bogatoj književnoj tradiciji, sa svojim prvim jezikoslovnim djelima, s liturgijskim knjigama ponovljenih izdanja, počeo opisivati i normirati, dobivši priliku, zahvaljujući katoličkoj obnovi, da postane nadregionalan.³⁸

2.3.1. ANDRIJA KAČIĆ MIOŠIĆ U KONTEKSTU ŠTOKAVSKOGA NARJEČJA

³⁵ Tafra 2012, str. 429.

³⁶ Brozović 2008, str. 19-20.

³⁷ Brozović 2008, str. 29.

³⁸ Tafra 2012, str. 427.

Njegove štokavske norme pripadaju zapadnome štokavskome dijalektu. Traganje je za podrijetlom Kačićevih jezičnih normi usmjereno prema pisanoj franjevačkoj tradiciji Kačićevih prethodnika.³⁹ Usporedba Kačićevih jezičnih normi s bosansko-franjevačkim književnojezičnim uzusom pokazala se uspješnom za daljnje traženje veza između normi u Kačićevu jeziku i normi u ostalim hrvatskim štokavskim normama.⁴⁰

„Jezik je bosanskih franjevačkih pisaca jedan od predstandardnih štokavskih jezičnih tipova, prije tridesetak godina nazvan bosanskohercegovačkom franjevačkom koine, a u novije vrijeme književnojezičnim uzusom franjevac Bosne Srebrene.“⁴¹ Dijalekatsku osnovicu bosansko-franjevačkog književnog uzusa čine štokavski dijalekti koji su svojevrsni katoličkom stanovništvu. „Zapadnome ikavskome dijalektu pripadaju skupine štokavskih govora širega i užega zavičaja Andrije Kačića Miošića te se ti organski govori priključuju dijalekatnoj osnovici bosansko-franjevačkoga književnoga uzusa.“⁴² On koristi sustavan ikavski refleks jata s nešto ekavskih primjera. No, ima i jekavice, i ijekavice, a ponegdje i hiperijekavice.⁴³

Refleks jata (Kačićeva uporabna norma)

- a) Refleks starohrvatskog jata sustavan je ikavski: *dica, prolivati, bilu...*
- b) Ostali su refleksi sporadičan ekavski i u pokojem primjeru ijekavski: *vapijemo, odbjegnuli, izokrenuti, strarešina, bijela*

„Među razlike između staroštokavskoga i novoštokavskoga jezičnoga sustava redovito se ubraja nesinkretiziranost dativa, lokativa i instrumentala množine u imeničkim i zamjeničko-pridjevnim sklonidbama.“⁴⁴

O tome će više riječi biti u poglavlju 3.1.

³⁹ Matija Divković, Pavao Posilović, Ivan Bandulavić, Ivan Ančić Dumljanin, Stipan Margitić, Lovro Šitović, Filip Grabovac (Musa 2006, str. 1)

⁴⁰ Lukežić 2007, str. 205.

⁴¹ Lukežić 2007, str. 205

⁴² Lukežić 2007, str. 205

⁴³ Lukežić 2007, str. 205

⁴⁴ Rišner 2007, str.255.

Kačić se kod Hrvata čitao, od otisnuća uvijek nanovo iščitavao, nasljedovao i imao golem utjecaj. Recipijentska pozornost i utjecaj različiti su od razdoblja do razdoblja. „Zlatno doba“ Kačićeva utjecaja na nasljedovatelje i čitatelje bilo je za vrijeme ilirizma.⁴⁵ Jedan od razloga njegove popularnosti je to što hrvatska književnost nije imala knjige koje bi narodu bile tako prilagođene i bliske narodnom jeziku kao što je *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*.⁴⁶

Kačićev je rječnik, kao i cijela jezična postava, oslonjen na živi narodni govor iz njegova zavičaja i širega štokavskoga područja (ikavskoga izričaja) kao prethodnice „stvaranja modernog hrvatskog jezičnog standarda“⁴⁷ koji se „počinje standardizirati od sredine 18. stoljeća, od Kačića i Reljkovića“⁴⁸. Kačić je u cjelosti bio svjestan uloge *Razgovora ugodnog* na dvjema razinama: u literarizaciji povijesti na hrvatskome prostru, ali i u standardizaciji hrvatskoga jezika, kao slijeda hrvatske književne tradicije, na živom govoru običnoga puka. U tome je važna zasluga i nemjerljiv učinak što ga je izvršilo njegovo djelo. „Kačić je uspio ostvariti djelo u kojem je njegov jezik običan, i pomno biran, i dostatno ukrašen, i valjano sročeno, i funkcionalan, i estetiziran, i nada sve imitabilan.“⁴⁹

Važan je njegov prinos književno strukturiranome hrvatskom jeziku njegova vremena, i razvoju hrvatskoga jezika i stila uopće. „Jezik koji je prepoznatljiv u razvoju hrvatske franjevačke duhovnosti i književnosti svojim je jezičnim osjećajem i znanjem, uzdigao na

⁴⁵ Ilirizam je hrvatski književni, kulturni i politički pokret od početka 1830-ih do početka 1850-ih. Često se rabi i kao naziv za književno razdoblje od 1835. do uvođenja apsolutizma (1849), odn. kao oznaka za prvu fazu hrvatskog romantizma. Premda je ilirsko ime bilo zabranjeno početkom 1843., pojam ilirizma širi se i preko te vremenske granice jer se kulturni i književni program nije bitno mijenjao. Naziv je potekao od pogrešna shvaćanja da su južnoslavenski narodi potomci izumrlih Ilira, starosjedilaca na Balkanu. Glavni su ciljevi ilirskog pokreta bili uvođenje, na temelju poduzete reforme, zajedničkoga književnog jezika i pravopisa za sve južne Slavene (»Ilire«), jačanje međusobnih kulturnih veza i svijesti o zajedništvu i, osobito, stvaranje jedinstvene književnosti. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27089> (pristupano 8.9.2018)

⁴⁶ Botica 2003, str. 116.

⁴⁷ Botica 2003, str. 209.

⁴⁸ Botica 2003, str. 209.

⁴⁹ Botica 2003, str. 209.

višu razinu i dao mu obilježje pučki prepoznatljiva i brižno njegovana jezika.⁵⁰ Njegovom njegovanu stilu pisanja svojstvena je štokavizirana norma, pravilna gramatička uporaba jezika i zahvaljujući tome on daje vrstan prinos hrvatskoj jezičnoj praksi svoga vremena.⁵¹

„Pokazao se, u raščlambi, Kačićev jezik i stil, po svim svojim zbiljskim vrednotama, odnosno po onomu zbog čega je postao paradigma hrvatskoga jezika i stila za svoje vrijeme.“⁵² Još više od toga, svojim je i motivskim izborom, fabulom i kompozicijskom izgradnjom, jezikom i stilom, ukratko: svojom unutrašnjom vrsnoćom, dugo bio velik uzor stotinama nasljedovatelja (od sredine 18. stoljeća).⁵³ „I ove raščlambe pokazuju sve vrednote tog čistog štokavskog jezičnog sustava, funkcionalnu uporabu i narodnih riječi i biranog leksika iz svih dotadašnjih rječnika, i dosta autorovih kovanica. I zbiljsko jedinstvo jezika, i stila, i duha naroda tog vremena.“⁵⁴

Kako je proza bitna u pitanjima jezične standardizacije u 18. stoljeću ima znatno više proze nego u prethodnim stoljećima. Najvažniji pisci u počecima hrvatskoga standardnoga jezika bili su dijelom svoga opusa prozaici i to su upravo Andrija Kačić Miošić, Matija Antun Reljković, Antun Kanižlić i Antun Ivanošić.⁵⁵ U Kačića proza kvantitativno nadmašuje poeziju. Upravo u tim proznim dijelovima *Razgovora ugodnog naroda slovinskoga* očituje se birani leksik, funkcionalni stil, poštivanje novoštokavske norme i mnoge druge vrijednosti. „Novoštokavskom obilježenošću ikavskog tipa i stilističkom utemeljenosti u folkloru

⁵⁰ Botica 2003, str. 209.

⁵¹ Botica 2003, str. 209.

⁵² Botica 2003, str. 240

⁵³ J. Radman, P. Jukić, M. Urlić, F. Radman

⁵⁴ Botica 2003, str. 240.

⁵⁵ Matija Antun Reljković hrvatski književnik, gramatičar i prevoditelj koji je svoje osnovno obrazovanje stekao u franjevačkom samostanu. Najvažnije napisano djelo je *Satir*, didaktični spjev ispjevan ikavskom štokavštinom Antun Kanižlić je hrvatski pjesnik koji je za života je objavio pet knjiga vjerskoga, moralno-prosvjetiteljskoga značaja, u tim se nabožnim knjigama zanimljivošću izdvaja duhovna lirika, nastala u ozračju isusovačke pobožnosti, koju odlikuje obilna uporaba baroknoga ornatusa, što Kanižlićev književni rad izdvaja od ostatka produkcije u onodobnoj Slavoniji.

Antun Ivanošić također hrvatski pjesnik prosvjetiteljskog sadržaja pisao je također štokavskom ikavicom sa elementima kajkavizma. <http://www.lzmk.hr/> (pristupano 8.9.2018)

preporodio je Kačić hrvatsku knjigu i hrvatski jezik, nesumnjivo usmjeren prema spontanoj standardizaciji.“⁵⁶

3. INTERPRETACIJA DJELA ANDRIJE KAČIĆA MIOŠIĆA

(7)

PISMA OD KRALJA TJEŠIMIRA

*Goji majka sinka malenoga
u Tribinju, gradu bijelomu,
goji ona sivoga sokola
po imenu kralja Tješimira*

*Kad ga majka odgojila biše,
izsprosi mu gizdavu divojku,
lipu ćercu bana Cidomira
u Nadinu, gradu bijelomu.(...)⁵⁷*

(8)

PISMA OD KRALJA VLADIMIRA.

*Gorko cvili sužanj Vladimire
u tamnici kralja bulgarskoga,
gorko cvili, danak proklinaše
u koji se na svit porodio.*

Cini jadan da ne čuje niko,

⁵⁶ Lisac 2007, str.200.

⁵⁷ Kačić Miošić 2006, str. 90.

*al to čuje Kosara divojka,
lipa ćerca kralja bulgarskoga,
koji biše roda slovinskoga.(...)⁵⁸*

(56)

SLIDI PISMA OD CIPRA

(...)

Sam sa sobom Ante razgovara:

*„Ah, moj Bože, čuda' velikoga
što se vidi nasrid polja ravna:
al je gora al studena voda,*

al po polju zelene naranče,

al je polje magla pritislula?

Čim je gora nakitila.

al s jabukam al z žutim narančam? “⁵⁹

U ovim primjerima očituje se autorova sklonost kontrastiranju, uporabi slavenskih antiteza, alegorija i standardnog leksika za razvoj patetičnih situacija – koje su se razvile u hrvatskom usmenom pjesništvu, posebice onom bugarskićkog tipa.⁶⁰ Autor strogo determinira svoje likove. Tako će uglavnom sve tursko, grčko, bizantsko biti obilježeno negativno, a kršćansko pozitivno.

(41)

PISMA TREĆA VOJVODE JANKA

Sunce zađe, a misec izade,

⁵⁸ Kačić Miošić 2006, str. 90.

⁵⁹ Kačić Miošić 2006, str. 425.

⁶⁰ Botica 2003, str. 129.

*viknu vila s visoki planina
ter doživlje Juru Brankovića,
od starine svog pobratima:*

*Brankoviću, zlo vino popio!
Sam si sebi glavu odsikao
kad ufati vojvodu Janka,
jer ga pusti iz tamnice tamne. (...)⁶¹*

U ovom primjeru je vidljiv kačićevski prepoznatljiv stil u kojem je on uljepšao ukrašenim govorom opise ratnih događaja, zanosno i uzorno je veličao hrabrost odabranih junaka, a sve to iskazao čitko, razumljivo i dojmljivo. On se aktivno, nepokolebljivo i zajedljivo uključuje u zbivanja.⁶²

VLADISLAV I., KRALJ SLOVINSKI IX. NA 808.

Od zli roditelja mnogokrt se porađaju dobri, a od dobri zli, kako se u kralju ovom vidi, koji, premda od dobra otca biše rođen, ništa ne manje u zloći nadađe mnoge očite grišnike, i premda njegovih griha osobiti knjige ne kažu kojim se ja služim, ništa ne manje ukazuju da je bio grišnik veliki i opaki. Opako je živio, a opako i svršia: zašto Bog pravedni, ne mogući njegove zloće podnositi, čini ga lov loveći po gori u jednu jamu s konjem upasti, u kojoj ga ukopa s tilom, možebiti i z dušom.⁶³

U proznim dijelovima Kačić, i ovdje i drugdje, živahno, duhovito, motivirano pripovijeda. Čak je i stilski na visini, a stilskoj uvjerljivosti osobito doprinose brojna uporaba pridjeva. U njegovim proznim dijelovima ima znatno više aorista i imperfekta te su rečenični dijelovi duži i nagomilani. „Vrijednosti Kačićevim formulacijama doprinose i brojni poslovični izričaji, i prozni i stihovani, koji se mogu lako prilagoditi svakoj situaciji.“⁶⁴ On kao autor je svjestan svoje uloge, nije pasivni promatrač. On je gotovo svugdje prisutan u svojoj iskonstuiranoj

⁶¹ Kačić Miošić 2006, str. 333.

⁶² Botica 2003, str. 151.

⁶³ Kačić Miošić 2006, str. 67.

⁶⁴ Botica 2003, str. 137.

zbilji. Za njegov jezik može se ustvrditi da je kao ostvareni sustav u djelu, pomno odabran, domišljen i promišljen.

Na razini sintakse Kačić je vladao hrvatskim sintaktičkim zakonitostima. On često koristi latinske jezične konstrukcije kao što su; glagol na kraju, tipične zamjenice, akuzativ s infinitivom.⁶⁵

Najutjecajniji i najplodniji hrvatski pisac 17. stoljeća na čijoj je gramatici Kačić njegovao svoj jezik i stil bio je isusovac Bartol Kašić koji je svojim neumornim jezikoslovnim i prevodilačkim radom ostavio duboke tragove u hrvatskom jezikoslovlju. Jedno od njegovih najvažnijih djela je *Ritual Rimski* premda je bio čakavac, on je za književni jezik izabrao najrašireniji štokavski govor. Čitajući to djelo osjeća se velika bliskost s današnjim književnim jezikom kao i u Kačićevom slučaju.⁶⁶ „Jezik *Rituala Rimskoga* uklapa se u neprekinuti razvojni tok hrvatskoga književnoga jezika od 17. stoljeća do danas i njegov je sastavni dio čije odraze nalazimo i u današnjim tekstovima.“⁶⁷

Od vremena Bartola Kašića počinje razlikovanje književnoga od narodnog jezika. Osnovicu Kašićeva književnoga jezika čini upravo ikavski štokavski, i to stoga što je baš taj jezik bio razumljiv u svim hrvatskim krajevima. "Bartol Kašić svoj jezik ne naziva hrvatskim, nego „bosanskim“⁶⁸ Sličnu situaciju imamo i kod Kašića u njegovu nazivu *slovenski*. Njihovom zaslugom danas imamo jedinstven hrvatski književni jezik.⁶⁹ Usporedivši njihova djela *Ritual Rimski* i *Razgovor ugodni* dolazim do zaključka da su ta djela trajno utjecala na razvoj i standardizaciju hrvatskoga književnoga jezika.

Tablica 1. Usporedba fonoloških normi u djelima *Ritual Rimski* Bartola Kašića i *Razgovor ugodni naroda slovenskoga* Andrije Kašića Miošića.

⁶⁵ Botica 2003, str. 137.

⁶⁶ Rišner 2007, str. 254.

⁶⁷ Rišner 2007, str. 254.

⁶⁸ Rišner 2007, str. 254.

⁶⁹ Horvat 1998, str. 29.

	Bartol Kašić (<i>Ritual Rimski</i>)	Andrija Kačić Miošić (<i>Razgovor ugodni naroda slovincoga</i>)
Refleks jata	-ikavski (<i>vrime</i>)	-ikavski (<i>vrigna</i>)
Status suglasnika h	-u svom fonološkom sustavu Kašić ga ima u gotovo svim oblicima za razliku od jezika bosanskih franjevaca (<i>nahodi</i>)	-ostvaruje se na početku, u sredini i na kraju riječi, a može i izostati ili se zamjenjuje drugim suglasnikom (<i>Hrvat/rvat, bihu/biu, siromah/siroma, h>k htijuć>ktijuć, h>j bihu/biju</i>)
Refleks protojezičnih skupina st', sk', zd', zg'	-dosljedan štakavski refleks (<i>ište</i>)	a) Ostvaruje se refleks šć (<i>dopušćam</i>) b) Ostvaruje se refleks št (<i>godišta</i>)
Status suglasnika f	a) ostvaruje se strano etimološko f u primljenicama (<i>fratar</i>) b) u primljenicama je zamijenjen sa p c) ostvaruje se f > skupine hv u domaćim riječima (<i>ufati</i>)	a) ostvaruje se u strano etimološko f u primljenicama (<i>Afrika</i>) b) u primljenicama je zamijenjen sa p (<i>Jozepu</i>) c) ostvaruje se f > skupine hv u domaćim riječima (<i>ufati</i>)
Status finalnog -l	-prijelaz -l na kraju riječi i sloga u o (<i>vladaoca</i>)	-l prelazi u o na kraju riječi i sloga (<i>čuvaoce, anđeo</i>) -može ostati i neizmjenjen na kraju središnjeg sloga i riječi (<i>slina</i>)

Jotacije	tj>ć, dj>đ (dođe) ali postoje i primjeri s <i>dojdem i doje</i> ⁷⁰	tj>ć, dj>đ (<i>pođe</i>) ⁷¹
----------	---	--

3.1.DATIV, LOKATIV I INSTRUMENTAL

Među razlike između staroštokavskoga i novoštokavskoga jezičnog sustava redovito se ubraja nastavačka nesinkretiziranost dativa, lokativa i instrumentala množine u imeničkim i zamjeničko-pridjevnim sklonidbama. Usporedba Kačićeva dativa, lokativa i instrumentala množine imenica pokazuje djelomičnu izjednačenost nastavaka: prisutnost nastavka *-im* u sva tri padeža. Stari je nastavak *-om* u Kačića češći od novog nastavka *-im*. Taj se stari nastavak nalazi i u Kašića. Upotrebom nastavka *-im* Kačić se približava novijem standardu. Iako se nastavci koje Kačić upotrebljava u lokativu množine (*u gradovim*) dijelom razlikuju od suvremenih jer u Kačićevu jeziku nema završnoga *-a* bitan su odmak od staroštokavske norme.⁷²

Primjeri:

(...) ne mogu ti više vojevati ni slovinskim kraljestvom vladati (...)

(...) svitlom ćordom i desnicom rukom.

(...) boj bijući s ovizim kraljem nađe se u tišnjemu (...)

*(...) dade naredbu banim i knezovim po svojim državam (...)*⁷³

Većina je imenica koje se sklanjaju prema e-sklonidbi sklanjaju se i prema i-sklonidbi, ali ih je znatno manje. Nastavak je dativa, lokativa i instrumentala množine imenica vrste e izjednačen i glasi *-am*. Primjeri:

*(...) čini ga svakim mukam mučiti (...)*⁷⁴

⁷⁰ Gabrić-Bagarić 1984, str. 40-75.

⁷¹ Lukežić 2007, str. 203-227.

⁷² Rišner 2007, str. 255.

⁷³ Kačić 2006, 120-130.

⁷⁴ Kačić 2006, str. 122.

Upravo nastavci ovih padeža i njihovo izjednačavanje kod Kačića predstavljaju njegovu izvornost i odmak od staroštokavske norme. Očituje se prisutnost i staroštokavskih i novoštokavskih nastavaka što znači da nije bilo nagle zamjene starih s novim. Proces izjednačavanja pokazuje put hrvatskoga jezika prema novoštokavštini.⁷⁵

3.2.NJEGOVO ZNAČAJ U OKVIRU JUŽNOSLAVENSKIH NARODA

Svojim radom i nastojanjem bio je pučki pisac koji je najviše preveden na druge jezike: na latinski, talijanski, njemački, francuski, češki, slavenosrpski i druge. Želio je pisati povijest za puk, u stihu i prozi, napisao je pjesmaricu u kojoj pretežu pjesme ispjevane „na pučki način“. „Onoliko koliko je u svojem djelu pod utjecajem usmene književnosti, onoliko, i još više, njegovo je djelo podržalo širenje i popularnost usmenoga pjesničkoga stvaralaštva.“⁷⁶ „Svojim je *Razgovorom ugodnim naroda slovinskoga* ušao u temelje hrvatske nacionalne integracije u 19. stoljeću, ali je njegov *Razgovor* postao poticajno djelo drugih slavenskih, posebice južnoslavenskih naroda: Bugara, Makedonaca, Srba, Slovenaca, a zatim Čeha i drugih.“⁷⁷

„Kačićev izbor nacionalnog imena – *slovenski* umjesto *ilirički* ili *hrvatski* – čini se, bio je odlučujući za uspjeh i proširenje njegove knjige i u Hrvata i u slavenskome svijetu.“⁷⁸ Razlog tome je što su Hrvati bili vezani imenom trojnoga kraljevstva, to jest živjeli su u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. Unatoč tome postojala je u svima duboka svijest o zajedničkom srodstvu, koje se posebice isticalo i u imenu jezika: slovenski, slovjenski, jednako među katolicima kao i među pravoslavnima Rusima, Bugarima, Srbima.⁷⁹

Njegovo je djelo, u doba predromantizma i romantizma, poznato u cijelome slavenskome svijetu. Recepcija Kačićeva djela gotovo je prvenstveno vezana za suodnos s narodnim

⁷⁵ Rišner 2007, str. 258.

⁷⁶ Bratulić 2007, str. 181.

⁷⁷ Bratulić 2007, str. 181.

⁷⁸ Bratulić 2007, str. 182.

⁷⁹ Bratulić 2007, str. 182.

pjesmama. Preko narodne pjesme njegovo je djelo bilo u središtu narodne i europske pozornosti sve do sredine 19. stoljeća.⁸⁰

⁸⁰ Botica 2003, str. 122.

4. ZAKLJUČAK:

Na kraju ovoga završnoga rada dolazim do zaključka da opus Andrije Kačića Miošića nije bio opsežan, za svoga života Kačić je otisnuo i napisao svega tri djela. Unatoč tome, samim time postigao je veliku popularnost i utjecaj na narod i sam hrvatski jezik. Djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* doživjelo je preko 70 izdanja i postala jedna od najčitanijih knjiga na našim prostorima. Iz razloga što je koristio rječnik po uzoru na živi narodni govor iz njegova zavičaja i širega štokavskoga područja, a sam jezik je pomno biran, ukrašen, funkcionalan, estetiziran i valjano sročeno.

Standardizacija se očituje kao slijed hrvatske književne tradicije, na živom govoru običnoga puka. Njezini putevi su dosta složeni kao i sam proces nastanka jezičnog standarda koji se gradi na dijalekatnoj osnovici i civilizacijsko-jezičnoj nadgradnji. Počela je s pojavom prve gramatike, a završna obilježja dobiva 1846. kada se osniva prva katedra za hrvatski jezik i nakon proglašenja hrvatskoga jezika službenim 1847. godine.

Što se tiče periodizacija hrvatskoga književnoga jezika osobno bih se opredijelila za podjelu Branke Tafre i suautorice Petre Košutar. One nude jednoznačan odgovor i propituju sam način na koji Dalibor Brozović dijeli razdoblja jer ako se standardizacija ne shvaća kao proces izgrađivanja i nastajanja standardnog jezika, ako se jasno ne odredi razlika, može se tvrditi da Hrvati od Kačića imaju standardni jezik što je neutemeljeno iz razloga što se ovaj rad upravo bavi njegovim doprinosom za sam proces razvoja hrvatskoga jezičnoga standarda. Prema Brozoviću predstandardna razdoblja su književnojezična, a ona druga dva su imenovana kao „razvoj jezičnoga standarda“. Problem nastaje u tome što uglavnom svi autori pozivaju upravo na tu podjelu i glavna literatura za ovaj rad se poziva upravo na Dalibora Brozovića.

Važno je i spomenuti odlučujući status štokavskoga književnoga jezika i da Kačić spada u zapadni ikavski dijalekt te se ti organski govori priključuju dijalekatnoj osnovici bosansko-franjevačkoga književnoga uzusa. Upravo od vremena Bartola Kačića počinje razlikovanje književnoga od narodnoga jezika te Kačićevu osnovicu čini upravo ikavski štokavski. Usporedba fonološke norme Kačića i Miošića prikazana je u Tablici 1.

Analizirajući nekoliko ulomaka i dijelova pjesama iz *Razgovora ugodnog* možemo zaključiti kako je njegov jezik ostvareni sustav u djelu. Stilski je na vrlo visokoj poziciji, a kao sam autor on nije pasivni promatrač već netko tko sudjeluje u samim zbivanjima.

U izjednačavanju množinskih nastavaka dativa, lokativa i instrumentalata se očituje njegova izvornost i približavanje novoštokavskoj normi. Očituje se i prisutnost staroštokavskih nastavaka što potvrđuje da nije bilo zapravo nagle zamjene novoštokavskim već se to sve odigralo postepeno.

5. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

SAŽETAK:

Glavna tema ovoga rada je utjecajni i značajni hrvatski pisac Andrija Kačić Miošić i način na koji je on svojim radom i djelom utjecao na proces standardizacije hrvatskoga jezika. U okviru toga rad obuhvaća periodizacije povijesti hrvatskoga književnoga jezika prema Branki Tafri i Daliboru Brozoviću te položaj i razvoj štokavskoga narječja te usporedbu Kačića s njegovim prethodnikom Bartolom Kašićem.

KLJUČNE RIJEČI: Andrija Kačić Miošić, jezična standardizacija, štokavska ikavica, Razgovor ugodni naroda slovinskoga, 18. stoljeće

6. LITERATURA:

1. Botica Stipe, Andrija Kačić Miošić, Školska knjiga, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zbornik „Kačić“, Zagreb, 2003.
2. Kačić Miošić Andrija, Razgovor ugodni naroda slovinskoga, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
3. FRANJEVCI SVOM BRATU FRA ANDRIJI KAČIĆU, Kalendar slavlja 300. obljetnice rođenja i sv. Krštenja fra Andrije Kačića Miošića (1704. – 17. travnja – 2004.), Split 2004.
4. Brozović Dalibor, Povijest hrvatskoga književnog i standardnog jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2008.
5. Tafra Branka, Prinosi povijesti hrvatskoga jezikoslovlja, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012.
6. Musa Šimun, Andrija Kačić Miošić i njegovi prosvjetiteljski i jezični prinosi, Sveučilište u Zadru, Croatica et Slavica Iadertina, Zadar, 2006.
7. Lukežić Iva, Gramatička norma u jeziku prozних dijelova *Razgovora ugodnoga naroda slovinskoga*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa *Fra Andrija Kačić Miošić i kultura njegova doba*, str. 203-227, Zagreb, 2007.
8. Bratulić Josip, Andrija Kačić Miošić i početci nacionalnih preporoda južnoslavenskih naroda, Zbornik radova sa znanstvenog skupa *Fra Andrija Kačić Miošić i kultura njegova doba*, str. 181-188, Zagreb, 2007.
9. Rišner Vlasta, O jeziku A. Kačića Miošića, Zbornik radova sa znanstvenog skupa *Fra Andrija Kačić Miošić i kultura njegova doba*, str. 243-261, Zagreb, 2007.
10. Horvat Vladimir, Bartol Kašić i četiri stoljeća hrvatskoga jezikoslovlja, Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 1998.
11. Gabrić-Bagarić Darija, Jezik Bartola Kašića, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Sarajevo, 1984.

ELEKTRONSKI IZVORI:

1. Brozović Dalibor, Sociolingvistika prema genetskoj i tipološkoj lingvistici, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1996. <https://hrcak.srce.hr/23944> (pristupano 7.9.2018.)
2. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://ihj.hr/iz-povijesti/bartol-kasic-institutiones-linguae-illyricae/12/> (pristupano 8.9.2018.)
3. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27089> (pristupano 8.9.2018)
4. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.lzmk.hr/> (pristupano 8.9.2018)